

บทบาทพระสงฆ์ด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม*

ROLES OF MONKS IN COMMUNITY AND SOCIAL DEVELOPMENT

พระเด่นชัย ยโสธโร (สุขพิพัฒน์)

Phra denchai yasodharo (sukpipat

พระศิลาศักดิ์ สุเมโธ

Phra Silasak Sumato

วิมลพร สุวรรณแสนทวี

Vimonporn Suwansaentavee

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

Email: phradanchai101@gmail.com

บทคัดย่อ

บทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนาและชุมชนด้วยเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม พร้อมกับการพัฒนาความสัมพันธ์กับสังคมด้วยการพัฒนาการส่งเสริมกิจกรรมที่ดีมีคุณค่าให้ต่อเนื่อง และต้องยึดหลักการในการพัฒนาคือความเป็นกลางทางการเมือง เป็นผู้ให้สติและปัญญาแก่สังคม และต้องอยู่เหนือความขัดแย้งพร้อมกับการสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมด้วยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นผลสำเร็จของการพัฒนาชุมชน จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำแตกต่างในเรื่องชนชั้นในสังคมให้น้อยลงมีความเสมอภาคเป็นธรรมแก่สังคม

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์, การพัฒนาชุมชนและสังคม

Abstract

Roles of monks in development and community by being a good role model for society along with developing relationships with society by continuously promoting good and valuable activities, and must adhere to the

* Received 2 January 2022; Revised 20 April 2022; Accepted 20 May 2022

principle of development is political neutrality. Giving consciousness and wisdom to society and must rise above the conflict while building immunity for society by applying Buddhist principles to prevent conflicts that may arise in the future. The community has developed in a better direction, the success of community development. This will help reduce the inequality of class in society to a lesser extent. There is equality and fairness to society.

Keywords: Roles of monks, Community and Social Development

บทนำ

พุทธทาสภิกขุกล่าวว่า บทบาทที่พระสงฆ์ทำได้ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ 1) เผยแผ่ด้วยให้ปริยัติ (การศึกษา) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ พัฒนาสู่ความคิดที่สามารถพิจารณาได้เอง 2) เผยแผ่ด้วยการทำให้ดู (ปฏิบัติ) เพื่อให้เกิดความ น่าเชื่อถือและสร้างความสนใจต่อผู้พบเห็น และ 3) เผยแผ่ด้วยการมีความสุขให้ประจักษ์ (ปฏิเวธ) จนเกิดความไว้วางใจในแนวทาง ส่งผลต่อการริเริ่มประพฤติปฏิบัติตาม (เบญจา มังคละพฤษ, 2552) ส่วนพระสงฆ์ที่ออกไปแสดงบทบาทต่อชุมชนนั้น เนื่องด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้เพิ่มบทบาท ด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้าน สาธารณสงเคราะห์ ให้พระสงฆ์มีบทบาทในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมที่เห็นได้ชัดคือ เป็นผู้นำทางศีลธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษาด้านจิตใจ และส่งเสริมการให้การศึกษาธรรมแก่เยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณวัดและชุมชนใกล้เคียง

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย เป็นงานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็คือ การสงเคราะห์ ทางจิตใจ ส่วนสงเคราะห์ทางวัตถุจะทำได้โดยทางอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำ สิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป สำหรับพระสงฆ์ ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ นั้นถือว่ามีความสำคัญต่อองค์กร พระพุทธศาสนา มาก เพราะนอกจากจะต้องปฏิบัติศาสนกิจตามหน้าที่โดยปกติแล้ว ยังต้องรับภาระ หน้าที่ในฐานะพระสังฆาธิการที่ได้รับมอบหมายจากทางคณะสงฆ์อีกส่วนหนึ่งด้วย จึงต้องรับผิดชอบ และปฏิบัติหน้าที่ในศาสนกิจอื่น ๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในพันธกิจใน 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการเผยแผ่ 3) ด้านการศึกษา

4) ด้านสาธารณูปการ 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ (ปลื้ม โขติษฐยางกุล, 2550)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนนั้น ผู้วิจัยจะได้กล่าวความหมายของการพัฒนาซึ่งได้มีนักวิชาการจำนวนมากที่ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้เป็นจำนวนมากดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. ความหมายของการพัฒนาชุมชน

ความหมายของคำว่า “พัฒนา” ในภาษาไทย มาจากคำว่า “วฑฺฒน” ในภาษาบาลีและ “วรณ” ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความเจริญ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525) และการพัฒนา คือ การคุ้มครอง การเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมประการหนึ่ง การสร้างสิ่งที่ดีที่สุดที่เราต้องการให้เกิดขึ้นในปริมาณที่เพียงพอ (พระธรรมญาณมุนี, 2531) และการพัฒนา คือความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาหน่วยงาน ชุมชน หรือประเทศ คือ การทำให้สิ่งเหล่านั้นดีขึ้น เจริญขึ้นสนองตามความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ดียิ่งขึ้นหรืออาจจะกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นขบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจ ไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นขบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง (สนธยา พลศรี, 2533) หรือการพัฒนา หมายถึง กระบวนการ (Process) ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและการกระจายอย่างเป็นธรรมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนน้อยที่สุด ทั้งนี้ กระบวนการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาสามารถที่จะกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างบังเกิดผล (ดิเรก ฤกษ์ห่วย, 2552)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาค้นคว้าการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยได้ค้นคว้าแนวคิดในการพัฒนาชุมชนจากนักวิชาการต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

องค์การสหประชาชาติ (UN, 1955) ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน เป็น กระบวนการรวมกำลังระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพ

ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชน สามารถอุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

กรมพัฒนาชุมชน (2550) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยเหลือตนเองให้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยความร่วมมือกันระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐบาล ด้วยวิธีการที่นำการบริหารของรัฐบาลกับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

โกวิทย์ พวงงาม (2553) ได้สรุปความหมายของการพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ (Process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planned and Structured Change) หรือ มีการกำหนดทิศทาง เป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐ และภาคเอกชน หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพอนามัย วัฒนธรรมและ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกันยังอาจหมายถึง การเรียนรู้และการธำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิม คือภูมิปัญญา ระบบนิเวศ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม ชาติพันธุ์ ศาสนาและภาษา อีกด้วย

สมชาย ศรีวิรัตน์ (2560) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไว้ คือ พื้นฐานในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น สิ่งสำคัญของการพัฒนาชุมชนที่จะสามารถทำงานกับประชาชนได้อย่างถูกต้อง และทำให้งานมีประสิทธิภาพ อันประกอบด้วยแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนา ชุมชนในระดับการปฏิบัติ มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมที่ว่า ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ วางแผนงาน การปฏิบัติการและร่วมบำรุงรักษา

2. การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self – Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่ง คือ ต้องพัฒนาให้ประชาชนในท้องถิ่นพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีรัฐบาลคอยให้การช่วยเหลือ สนับสนุนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตามโอกาสและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

3. ความริเริ่มของประชาชน (Initiative) ในการทำงานกับประชาชนต้องยึดหลักการที่ว่า ความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต้องใช้วิธีแห่งประชาธิปไตย และหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษา ให้ประชาชนเกิดความคิด และแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น หมู่บ้าน และตำบล

4. ความต้องการของชุมชน (Felt – Needs) การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต้องให้ประชาชน และองค์กรประชาชนคิดและตัดสินใจบนพื้นฐานความต้องการของท้องถิ่นเอง เพื่อให้เกิดความคิดที่ว่าเป็นของประชาชน และจะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป

5. การศึกษาภาคชีวิต (Life – Long Education) การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นถือเป็นกระบวนการให้การศึกษาภาคชีวิตแก่ประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคน พัฒนาท้องถิ่น การให้การศึกษา ต้องให้การศึกษาอย่างต่อเนื่องกันไป ครอบคลุมทั้งบุคคลวัยดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการ เปลี่ยนแปลงคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยใช้พลังและความร่วมมือจากคนในชุมชน และ หน่วยงานของรัฐ และองค์กรในชุมชน เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิด ความก้าวหน้าทั้งในด้าน คุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง โดยมีมุ่ง ยกระดับมาตรฐานการ ครองชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

3. หลักการพัฒนาชุมชน

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2555) กล่าวถึง หลักการพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

1. หลักความร่วมมือของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินให้มากที่สุด โดยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษา การร่วมมือพิจารณาและการตกลงใจร่วมกันในการแก้ปัญหา หรือการวางโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้มีสิทธิและเสมอภาคที่จะ มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม โดยร่วมกันคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมกันรับผิดชอบงานพัฒนาชุมชนของตน

2. หลักการแสวงหาผู้นำในการพัฒนาชุมชนนั้นเน้นในเรื่องการค้นหาผู้นำและพัฒนาคุณลักษณะผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชนเพราะจุดมุ่งหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชน คือ การให้ประชาชนพึ่งตนเองและสามารถช่วยตนเองได้ ซึ่งผู้นำจะเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

3. หลักการทำงานกันกับกลุ่ม จะต้องสร้างกลุ่มคนในรูปแบบต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้สถาบันของประชาชนซึ่งเป็นศูนย์กลางในการศึกษา และเป็นแกนในการปฏิบัติการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งไปที่การทำงานกับกลุ่มคนเป็นประการสำคัญ

4. หลักการสมทบ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลและสนับสนุนให้ประชาชนใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์ของตนสมทบกับของรัฐบาลอีกทางหนึ่งซึ่งจะช่วยให้งบประมาณอันจำกัดของรัฐบาล สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง

5. หลักการประสานงาน โดยตัวของการพัฒนาชุมชนเองไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่า เป็นงานของใคร ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยลำพังตัวเอง ต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงจะประสบความสำเร็จ

6. หลักการรับผิดชอบร่วมกัน แม้โครงการพัฒนาชุมชนจะเสร็จสิ้นลงแล้วก็ตามแต่ยังต้องมีการรับผิดชอบดูแลรักษาให้คงอยู่ เพื่อประโยชน์ของชุมชนให้นานที่สุด เพราะฉะนั้นต้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบด้วย จึงจะทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของและเกิดความรู้สึกหวงแหนที่จะดูแลรักษา ในการดำเนินงานให้คงไว้ตลอดไป

7. หลักการขยายผลหรือการสร้างเครือข่าย การพัฒนาชุมชนนั้นมีระเบียบแบบแผนในการดำเนินงาน จึงสามารถที่จะบอกผลที่จะเกิดขึ้นมาได้พอสมควร และเป็นแบบอย่างที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาในการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

สรุปได้ว่า หลักการพัฒนาชุมชนถือเป็นแม่แบบของการพัฒนาชุมชนในแง่มุมจะเห็นได้ว่าครอบคลุมถึงการวางแผนการพัฒนาชุมชนอย่างครบถ้วน

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน

พระพุทธศาสนาก็เป็นอีกศาสนาหนึ่ง ในสมัยนั้น เมื่อพระพุทธองค์และพระสาวกได้ตรัสรู้ธรรมแล้วก็ได้ออกไปเผยแผ่และสอนธรรมแก่ประชาชนทุกชั้นวรรณะ ในท่ามกลางการต่อสู้แย่งชิงคนมาเป็นสาวกของเจ้าลัทธิต่าง ๆ ในสมัยจนกระทั่งประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะชนชั้นที่มีอำนาจทางสังคมคือ กษัตริย์และพราหมณ์เกิดความศรัทธาเลื่อมใสได้เข้ามาบวชและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย 4 เป็นจำนวนมากดังนั้นพอจะแบ่งการมีส่วนร่วมหลัก ๆ ของพระสงฆ์ที่เข้าไปทำงานในชุมชนในสมัยนั้น 3 ประการคือ

1. การมีส่วนร่วมในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่ชุมชน การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในส่วนนี้เป็นที่เด่นชัดดังที่ปรากฏหลายแห่งในพระไตรปิฎกคือในวินัยปิฎกมหาวรรคสรุปได้ว่า “พระอัสสชิแสดงธรรมแก่อุบาสสปริพาชกถึงเหตุเกิดของธรรมและการดับของธรรมจนอุบาสสปริพาชกได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน” ในสังยุตตนิกายขันธวารวรรคสรุปได้ว่า “พระสา

ริบุตได้ชี้แจงถึงการฉันทน์ข้าวของพระที่บริสุทธิ์ถูกต้องตามหลักแก่นางปาราชิกาชื่อว่าสุจิมีจินนางหายสงสัยและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา” และในมัชฌิมนิกายอุปปิณณาสกัสปได้ว่า “พระสารีบุตรไปเยี่ยมท่านอนาคฤหบดีในยามป่วยหนักพร้อมกับแสดงธรรมไม่ให้ยึดมั่นในสิ่งทั้งปวง เมื่ออนาคฤหบดีสิ้นใจแล้วก็ไปเกิดในดุสิตภาพ”

2. การมีส่วนร่วมในการสงเคราะห์ชุมชน พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ดังปรากฏในพระธรรมบทสรุปได้ว่า “พระสารีบุตรช่วยราธะพราหมณ์แก่และยากจนให้ได้บวชเป็นพระภิกษุ พร้อมทั้งรับผิดชอบเป็นอาจารย์สั่งสอนและอบรมพระราธะจนพระราธะได้บรรลุพระอรหัตผล” และในมัชฌิมนิกายมัชฌิมนิกายอุปปิณณาสกัสปได้ว่า “พระองค์คุลิมาลได้ตั้งสัจจอธิฐานช่วยหญิงท้องแก่คนหนึ่งให้คลอดลูกอย่างสะดวก”

3. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลซึ่งปรากฏมากมายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพราะพระสงฆ์ในสมัยนั้น มีชีวิตอยู่กับธรรมชาติและอาศัยธรรมชาติเป็นที่ฝึกฝนตนเองให้ได้บรรลุธรรมจึงเป็นธรรมชาติอยู่เองที่พระสงฆ์กับธรรมชาติ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีหลักการอยู่อย่างน้อย 3 ประการคือ

3.1 หลักการต้นไม้เป็นสิ่งมีชีวิตพระพุทธศาสนา ถือว่าต้นไม้และพืชพันธุ์เป็นชีวิตินทรีย์หรือมีชีวิตเป็นที่หากินและที่อยู่ของสรรพสัตว์ รวมทั้งเป็นบ้านของรุกขเทวดา พระพุทธเจ้าจึงปรับอบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุที่ตัดต้นไม้ซึ่งได้กล่าวไว้ในวินัยปิฎกมหาวรรคเช่น ภิกษุชาวเมืองอาฬวีที่ตัดต้นไม้ทำให้วิมานเทวดาได้รับความเสียหาย

3.2 หลักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติตามจำเป็นเท่านั้น พระพุทธศาสนานับการประหยัดหรือใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็นและให้คุ้มค่าที่สุด ไม่นิยมฟุ้งเฟ้อตามค่านิยมต่าง ๆ เห็นได้จากที่พระอนานทได้ชี้แจงให้พระเจ้าอุเทนเห็นถึงการที่พระสงฆ์ใช้สิ่งของอย่างประหยัดและคุ้มค่า เช่น วิธีการใช้ผ้าจีวรจนพระองค์เข้าใจและหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและยังตรัสไว้ในวินัยปิฎกมหาวรรคยังปรับอบัติโทษ แก่ภิกษุที่ประดับตกแต่งสิ่งของจนเกินควร เช่น ทรงปรับอบัติทุกกฎแก่ภิกษุ ชาวเมืองภัททิยะซึ่งประดับตกแต่งรองเท้าอย่างสวยงาม เช่น รองเท้าสานด้วยหญ้ารองเท้าทำด้วยเงินรองเท้าทำด้วยทอง เป็นต้น

3.3 หลักการว่า สัตว์เป็นสิ่งที่มีชีวิตควรแก่ความเมตตากรุณา วิธีชีวิตของพระเน้นการไม่เบียดเบียนสัตว์อื่นให้เดือดร้อน แม้กระทั่งชีวิตสัตว์เล็ก ๆ ทรงปรับอบัติแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ซึ่งได้ตรัสไว้ในวินัยปิฎกมหาวรรค เช่น ปรับอบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุ ชาวเมืองอาฬวี ผู้ก่อสร้างกุฏิด้วยดินที่มีตัวสัตว์และรู้ยูน้ำมีตัวสัตว์แล้วเอาน้ำนั้นรดต้นไม้บ้าง ดินบ้าง ใช้ให้คนอื่นรดบ้าง เป็นต้น การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในอดีตนั้น ส่วนใหญ่ดำเนินรอยตาม

พระพุทธเจ้า คือ การพัฒนาศีลธรรมจริยธรรมและจิตวิญญาณการสงเคราะห์ประชาชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้นเพราะสังคมในสมัยนั้นยังไม่มีความสะดวกสบายเหมือนในปัจจุบัน

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อชุมชนในปัจจุบัน สังคมไทยทุกวันนี้เป็นสังคมที่มีความสะดวกสบายมากขึ้นพร้อมกับปัญหาอีกมากมาย การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในอดีตจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้ตอบสนองต่อปัญหาของสังคมไทย

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2530) ได้พูดถึง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ไว้ว่าเป็นผู้ให้ธรรมทานคือการให้ธรรมเป็นการพยายามชี้แจงแนะนำ หลักความดีงามหรือหลักการที่จะช่วยเหลือให้มนุษย์ได้ประสบสิ่งดีงาม ฯลฯ

สถาบันสงฆ์ (วัดและพระสงฆ์) เป็นสถาบันใหญ่ในสังคมไทยย่อมต้องเกี่ยวข้อง มีบทบาทในทางสังคมพฤติกรรมกิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์กระทำมีผลกระทบต่อสังคมบ้าง ความเป็นไปในสังคมมีผลต่อสถาบันสงฆ์บ้าง ฉะนั้น จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่พระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นพระธรรมคำสอนหรือพระสงฆ์ในรูปสถาบันหรือวัดวาอารามก็ตามจะต้องเกี่ยวข้องกับสังคมพระสงฆ์เองจึงควรมีบทบาททั้งต่อตนเองและสังคมคือ

1. การมีส่วนร่วมต่อตนเองและสังคมสงฆ์คือมีหน้าที่ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์

2. การมีส่วนร่วมต่อสังคมทุกสัณฐาน คือ มีหน้าที่

- 2.1 ให้การศึกษาหมายถึงการอบรมสั่งสอนผู้อื่นให้ดำรงชีวิตโดยอาศัยความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

- 2.2 การเผยแพร่หมายถึงการช่วยให้มีการปฏิบัติธรรมเป็นประโยชน์ต่อสังคม

- 2.3 การสงเคราะห์ประชาชนหมายถึงการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนโดยปฏิบัติหน้าที่ตามสมณเพศของตนเองสมบูรณ์สุขสำราญได้เสนอลักษณะบทบาทการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ในปัจจุบันว่าควรมีแนวทางหลัก ๒ แนวทางได้แก่การพัฒนาที่เน้นจิตใจแนวทางหนึ่งและการพัฒนาที่เน้นด้านวัตถุอีกแนวทางหนึ่งซึ่งมีสาระสำคัญแตกต่างกัน ดังนี้

1. การพัฒนาด้านจิตใจควรจะดำเนินการพัฒนาเป็นขั้นตอน คือ

- 1.1 เริ่มจากกลุ่มคนส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคนส่วนมากกล่าวคือ

1.1.1 ตัวเองผู้อื่นกลุ่มชุมชนลักษณะนี้เป็นการเริ่มต้นการพัฒนาที่ตัวเราเองเป็นพื้นฐานเพื่อเป็นแบบอย่างอันดีต่อผู้อื่น เมื่อเราสามารถพัฒนาตนเองจนเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้แล้ว จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น

1.1.2 ให้การพัฒนาต่อบุคคลอื่นโดยเริ่มทดลองดำเนินการในกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนแต่การพัฒนาลักษณะนี้ จะต้องดำเนินการโดยไม่ให้ชาวบ้านรู้ตัว เมื่อผลที่ได้จากการทดลองพัฒนาในกลุ่มดังกล่าวประสบผลสำเร็จชาวบ้านในครัวเรือนอื่น ๆ จะสามารถมองเห็นถึงประโยชน์ของการพัฒนาและจะเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วยในที่สุด

1.2 การพัฒนาด้วยการฝึกอบรมโดยใช้คำคมอุทาหรณ์และสุภาษิตต่าง ๆ ให้ประชาชนอ่านหรือทำความเข้าใจ ในขณะเดียวกันก็ต้องคอยกระตุ้นและชี้แนะ นำไปตามโอกาสอันสมควรด้วย

1.3 ใช้วิธีการสอนเด็กเพื่อพัฒนาผู้ใหญ่โดยการเปิดสอนหรือให้การฝึกอบรมแก่เด็กเล็ก ทั้งเด็กอ่อนวัยและเด็กในวัยเรียนเพื่อให้ได้รู้จักประเพณีดีและเป็นแบบอย่างความประพฤติ

1.4 ให้การอบรมแก่ประชาชน ทั้งโดยการเรียกเข้าร่วมฟังการบรรยายธรรมและรวมถึงการออกกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าว

1.5 ทุกวันพระ จะมีการแสดงพระธรรมเทศนาให้แก่อุบาสกอุบาสิกาที่มา ร่วมกันทำบุญที่วัดโดยเน้นลักษณะการแสดงธรรมเทศนาที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่าย

1.6 ใช้นโยบายและมาตรการให้ลดละเลิกอบายมุขต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวง เช่น ตั้งกรรมการเฉพาะกิจทางศาสนาเพื่อรวบรวมเงินที่ชาวบ้านให้มาแก่ญาติโยมที่จัดงาน ประเพณีต่าง ๆ ไม่ให้นำไปใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้จ่ายไปในทางอบายมุขเช่นการเลี้ยงเหล้า เป็นต้น

1.7 สนับสนุนให้มีการตั้งคณะกรรมการของหมู่บ้านคอยดูแลความสงบและความสามัคคีในหมู่บ้าน เช่น คณะกรรมการประนีประนอมปัญหาและความขัดแย้งเพื่อพยายามสร้างสรรค์ความสามัคคี ในหมู่ชาวบ้านให้สามารถอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

1.8 ใช้วิธีกระตุ้นจิตใจชาวบ้านให้พยายามรักษาความดีที่ได้ปฏิบัติมา

2. การพัฒนาด้านวัตถุ การพัฒนาด้านวัตถุมิใช่หมายถึงเฉพาะการสร้างอาคารเรียน สร้างถนนสร้างศาลา ฯลฯ แต่ขีดขั้นของการแบ่งการพัฒนาด้านวัตถุและการพัฒนาด้านจิตใจ

อยู่ที่เป้าหมายของการพัฒนาโดยกำหนดให้การพัฒนาด้านจิตใจ มุ่งไปสู่การพัฒนาเพื่อให้ประชาชนนำไปประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม ส่วนการพัฒนาด้านวัตถุ จะเป็นการพัฒนาที่มุ่งเป้าหมายไปสู่ประโยชน์สุขของชาวบ้านและชุมชนหรือที่เรียกว่า การพัฒนาไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้น การพัฒนาด้านวัตถุจึงครอบคลุมในหลาย ๆ ลักษณะ ดังนี้

2.1 การจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ เช่น กองทุนเงินกู้ธนาคารข้าว ธนาคารยารธนาคารควายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ฯ เป็นต้น

2.2 การจัดตั้งสหกรณ์ต่าง ๆ เพื่อฝึกการมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อการพัฒนาตนเอง เช่นสหกรณ์การเกษตรสหกรณ์ ร้านค้าสหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น

2.3 การพัฒนาการศึกษาแก่บุคคลในทุกระดับและทุกวัยเพื่อการพัฒนาเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจในทางโลกโดยมีเป้าหมาย ให้สามารถนำเอาความรู้และสถานภาพทางสังคมดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ทั้งของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น ครอบคลุมทั้งการศึกษาทางสายสามัญการเสริมความรู้ในการอาชีพต่าง ๆ เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าช่างไม้ รวมไปถึงการฝึกอบรมในด้านสาธารณสุขต่าง ๆ ด้วย

2.4 การพัฒนาเพื่อการโภชนาการและการพัฒนาสุขภาพอนามัยให้ดีขึ้น เช่น การสร้างส้วมโครงการอาหารเสริมการสร้างถังเก็บน้ำฝน เป็นต้น

2.5 การสร้างสาธารณประโยชน์และสาธารณูปการต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ปรับปรุงซ่อมแซมถนนหนทาง เป็นต้น

2.6 การพัฒนาเกษตรกรรม เช่น การส่งเสริมการเพาะปลูกพืชชนิดใหม่ ๆ การสร้างระบบชลประทานขนาดเล็กการฝึกอบรมการพัฒนาการเกษตรและปศุสัตว์ เป็นต้น

3. พระสงฆ์ จะมีความสัมพันธ์กับชุมชน คือ พระพุทธองค์เน้นให้พระสงฆ์ได้พิจารณาถึงสถานภาพที่ต่างจากฆราวาสและการดำรงชีวิตอยู่ได้ เพราะอาศัยฆราวาส ห้ามพระสงฆ์ไม่ให้คลุกคลีกับฆราวาสมากเกินไปเน้นให้พระสงฆ์ทำประโยชน์แก่ประชาชนโดยการสอนธรรมหรือชี้แนะทางจิตวิญญาณ ด้วยจิตใจที่เมตตากรุณา

สรุป

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน เป็นการเข้าไปมีบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาความคิด ความสามารถของประชาชนให้เกิดความเชื่อมั่น ช่วยเหลือตัวเองและ

ชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2550). เกร็ดความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.
- โกวิท พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์.
- เบญจ มังคละพฤกษ์. (2552). พระกับการเมือง หลวงตามหาบัวกับทักษิณ. นนทบุรี : สำนักพิมพ์บ้านหนังสือ.
- ปลื้ม โชติขจร. (2553). คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์. ครั้งที่พิมพ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2552). ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม. ในเอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระธรรมญาณมุนี. (2531). พระธรรมญาณมุนี 84. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อัมรินทร์การพิมพ์.
- พระราชวรมนี (ประยูทธ ปยุตโต). (2539). พุทธธรรมฉบับขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการ.
- สนธยา พลศรี. (2533). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2555). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อนุเคราะห์ไทย.
- สมชาย ศรีวิรัตน์. (2556). คุณภาพชีวิตดี มีความสุข. เรียกใช้เมื่อ 12 พฤษภาคม 2560 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/549132>
- UN. Bureau of Social Affair. (1955). Social Progress Through Community Development. New York : The UN Publication.